

॥ ओ३म् ॥

1/10/21

આર્ય શિરોમણિ
સંગીતામૃત.

લેખક અને પ્રકાશક:-

વૈદ્ય રતીલાલ મૂળજીભાઈ આર્ય.

ઉકાણું ફરગ્યુસન રોડ, ખટારા (લેનેટ) મીલ સામે,

લોઅર પરેલ,

મુંબઈ.

૮૫૪૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૫૪૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સંગીતના મૂલ

વિષય ૬-૧૩

॥ ओ३म् ॥
सच्चिदानन्देश्वराय नमो नमः
आर्य शिरोमणि
संगीतामृत.

लेखक अने प्रकाशक:-
वैद्य रतीलाल भूजल्लभाई आर्य.
ठेकाणुं इरग्युसन रोड, ખટારા (પ્લેનેટ) મીલ સામે,
લોઅર પરેલ,
મુંબઈ.

મૂદ્રક:- પ્રભાશંકર જયશંકર પાઠક.
પુરંદરે કંપની પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.
૩, ઠાકોરદ્વાર રોડ, મુંબઈ-૨.

પ્રથમાવૃત્તિ.

પ્રત ૨૦૦૦.

વિક્રમ સં. ૧૯૭૭. ઇ. સ. ૧૯૨૧. દયાનન્દાખંડ ૩૮.

મૂલ્ય રૂ. ૦-૪-૦

આર્ય સમાજના નિયમો.

- ૧ સર્વ સત્ય વિદ્યા અને જે પદાર્થ વિદ્યાથી જાણવામાં આવે છે તે સર્વ તું આદિ મૂળ પરમેશ્વર છે.
- ૨ ઇશ્વર સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ, નિરાકાર, સર્વ શક્તિમાન, ન્યાયકારી, દયાળુ, અજન્મા, અનન્ત, નિર્વિકાર, અનાદિ, અનુપમ, સર્વાધાર. સર્વેશ્વર, સર્વવ્યાપક, સર્વાન્તર્યામી, અજર, અમર, અલય, નિત્ય, પવિત્ર, અને સૃષ્ટિકર્તા છે. એનીજ ઉપાસના કરવી યોગ્ય છે.
- ૩ વેદ સત્ય વિદ્યાઓનું પુસ્તક છે. વેદ જાણવા, જાણાવવા અને સાંભળવા સંભળાવવા એ સર્વે આર્યોનો પરમ ધર્મ છે.
- ૪ સત્ય ગુહણ કરવામાં, અને અસત્ય છોડવામાં સર્વે ઉદ્યત રહેવું જોઈએ.
- ૫ સર્વ કામ ધર્માનુસાર અર્થાત્ સત્ય અને અસત્યનો વિચાર કરીને કરવું જોઈએ.
- ૬ સંસારનો ઉપકાર કરવો, અર્થાત્ શારીરિક, આત્મિક, અને સામાજિક ઉન્નતિ કરવી એ આ સમાજનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.
- ૭ સર્વ સાથે પ્રીતિ પૂર્વક ધર્માનુસાર યથાયોગ્ય વર્તવું જોઈએ.
- ૮ અવિદ્યાનો નાશ, અને વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.
- ૯ પ્રત્યેકે પોતાની ઉન્નતિથી સંતુષ્ટ ન રહેવું જોઈએ કિંતુ સર્વની ઉન્નતિમાં પોતાની ઉન્નતિ સમજવી જોઈએ.
- ૧૦ સર્વ મનુષ્યોએ સામાજિક સર્વ હિતકારી નિયમ પાળવામાં પરતંત્ર રહેવું જોઈએ. અને પોતપોતાના હિતકારી નિયમ-માંજ સ્વતંત્ર રહેવું જોઈએ.

॥ ओ३म् ॥ સવિનય લેટ.

સહરહુ પુસ્તક લખી બે હજાર નકલ છપાવી તેમાંથી પંદરસો નકલ “વેદ પ્રચાર ફંડ” માટે મુંબઈ આર્ય સમાજને લેટ આપી, બાકીની પાંચસો નકલ સન્મિત્રાને મિત્રતાની, સ્નેહીઓને સ્નેહીપણાની, અને જ્ઞાસુઓને ધાર્મિકપણાની લાગણી માટે, લેટ આપવા માટે રાખી છે.

શ્રીયુત માન્યવર મહાશય,

રા. રા.

ને લેટ તરીકે મોકલાવેલ છે. તેને સ્વીકારી, વાંચી, મનન કરી, પ્રચાર કરી, કરાવી, કૃતાર્થ કરશે એવી આશા રાખું છું.

શ્રાવણ શુદ્ધ ૧.
વિક્રમાદ ૧૯૭૭.
દયાનન્દાખંડ ૩૮.

લખનાર આપનો આર્ય બંધુ
વૈદ્ય રતીલાલ મૂળજીભાઈ આર્ય
ના સવિનય નમસ્તે.

ઠંકાણું ફરગ્યુસન રોડ, ખટારા (પેલેનેટ) મીલ સામે,
લોઅર પરેલ,
મુંબઈ.

॥ ओ३म् ॥

જે શબ્દો.

મહાશય પ્રિય પાઠકગણો! સહજ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે આવા ન્હાનકડા પુસ્તક માટે પ્રસ્તાવનાની શી જરૂર છે? પરંતુ બંધુઓ! મ્હારા મનની ઉર્મી મને સૂચવે છે કે મનને વાણી દ્વારા બહાર લાવી તે વાણીને કર્મમાં મૂકી દે માટેજ જે શબ્દો લખવાની રજા લઉં છું.

સજ્જન બંધુઓ! હું વક્તા, કવિ, લેખક. કે વિદ્વાન હોવાનો દાવો કરતો નથી, પરંતુ આજ દિન સુધી મારા વાંચવામાં, વિચારવામાં, જે જે સામાજિક પુસ્તકો આપ્યાં છે, તેના સંસ્કારો મન ઉપર પડવાથી, અને ઇશ્વરની સંપૂર્ણ કૃપાથીજ લખવા મન પ્રેરાયું છે.

ધન્ય છે તે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માને કે, જેની પ્રેરણા વડેજ જીવંતની હયાતીમાં સ્વહાથે જે કાંઈ યથાશક્તિ દેશ સેવા બની શકે તે કરી લેવા મનમાં નિશ્ચય થયો. અને સદરહુ ન્હાનકડું પુસ્તક લખાયું. તેમાં કોઈની મદદ નહિ લેતાં યથાશક્તિ ખર્ચ કરી માત્ર જે હજાર પ્રત છપાવી, તેમાંથી ૫૦૦ નકલ સંબંધીઓ અને સન્મિત્રોને સ્નેહીપણાની યાદગીરી માટે ભેટ આપવા સારૂ રાખી, બાકીની તમામ પ્રત “વેદ પ્રચાર ફંડ”ને માટે મુંબઈ આચાર્ય સમાજને દાન તરીકે આપી દીધેલી છે કે જેથી તે પુસ્તકની કીંમત વેદ પ્રચાર ફંડમાં જાય.

આ જગ્યાએ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે, મદદ અને દાન કરવા જેવી આજે અનેક ઉપયોગી સંસ્થાઓ છે, છતાં માત્ર “વેદ પ્રચાર ફંડ”ને માટેજ કાં પુસ્તકો અપાયાં? તે પ્રશ્નના ઉત્તરમાં હું એટલું તો ચોક્કસ નિર્ભયપણે કહી શકીશ કે ભાઈઓ! આપણે ઇતિહાસ દ્વારા સારી રીતે સમજી શકીએ છીએ કે જ્યાં સુધી

સમગ્ર ભારત વર્ષમાં શુદ્ધ વૈદિક ધર્મ પૂર્ણપણે પ્રચલિત હતો, તે સમયમાં મહાશય આર્ય બન્ધુઓનાં તન, મન, ધન, કેટલાં સખળ હતાં? આરોગ્યતા સાથે આયુષ્ય કેટલું લાંબું હતું? આજના જેવી અનીતિ અને અત્યાચારો કયાં હતા? કહો કે આખો આર્યાવર્ત સુખી, અને જાહોજલાલીથી ભરપુર ભરેલો હતો.

પ્રિય બન્ધુઓ! અત્યારે જુદા જુદા સંપ્રદાયોં વાળાએ, જુદા જુદા, વાડાઓ બાંધી, શુદ્ધ વૈદિક ધર્મને વિસારવાથી, અમુક ધર્મ સારો, અને અમુક ધર્મ ખરાબ, એવીજ ગડમથલમાં પડવાથી. વૈદિક કાળમાં વૈદિક ધર્મના પ્રભાવે જે હજારો અને લાખો ગણું સુખ હતું, તે શુભાવી બેસી, તેને બદલે અત્યારે તેનાથી ઉલટું હજારો અને લાખોગણું દુઃખ ભારતવાસી બન્ધુઓ ભોગવી પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી રહ્યા છે; અને તેથીજ ચોક્કસપણે નિર્ભય રીતે કહી શકાય કે વૈદિક ધર્મ કરતાં અમુક ધર્મ વિશેષ સારો છે. એમ કહેવું એ તો ચળકતા સૂર્યને અપ્રકાશમાન કહેવા સમાન છે. સાથે એટલું પણ ચોક્કસ કહી શકાય છે કે. ભલે અન્ય સંપ્રદાય વાળા બન્ધુઓ અત્યારે નહીં ગ્રહણ કરે, પરંતુ તેઓને ખાસ યાદ રાખવું જોઈએ કે પરિણામે સુખની આશા રાખવા વાળા સર્વ કોઈને આપણા શુદ્ધ આર્ય વૈદિક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યા સીવાવ છુટકોજ નથી. સત્યમેવ જયતે નાનૃતમ્ । સત્ય વગર ઉન્નતિની આશા, તે આશા નહિ પરંતુ નિરાશાજ છે. છેવટે સુજ્ઞ બન્ધુઓ ! માત્ર એક જ પાકય કહું છું તે યાદ કરો વેદાંગશિલો ધર્મમૂલમ્ । માટેજ સર્વ સુજ્ઞ મહાશય આર્ય બન્ધુઓએ, વેદ પ્રચાર માટેજ યથાશક્તિ તન, મન, અને ધન, વિગેરે સાધનથી સંપૂર્ણ સહાય કરવી એ સર્વે આર્ય બન્ધુઓનો પરમ ધર્મ છે.

સંગીત લખવું એ અનુભવ અને અભ્યાસ વીના લખી શકાતું કારણ કે તેમાં કેટલાએક નીયમના હોષો આવી જવા સંભવ છે. માટે હું પ્રથમથીજ આપને વિદિત કરી ગયો છું કે, મારો કવિ હોવાનો દાવો નથી; છતાં પણ મારા અલ્પ અનુભવ અને અભ્યાસ પ્રમાણે કેટલાંક ઇશ્વર ભજન. અને દેશ સેવા વિગેરે વિષયોની

કવિતાઓ લખી તેમાં અલંકાર, ઝડ ઝમક, શબ્દોની વર્ણસંગાઈ, અને પ્રાસ વિગેરેને માટે મારાથી અને તે પ્રયાસે મેં જાળવી રાખ્યાં છે. તેમજ આજ કાલ ઘણે ભાગે લપટ અપટ વાળા નાટકી રાગો લોકોને વિશેષ રૂચી કર થઈ પડ્યા છે, જેથી તેને અનુસરી કેટલીએક નાટકી રાગ વાળીજ કવિતાઓ લખવામાં આવી છે. પરંતુ આ મારો પ્રથમ પ્રયાસ હોવાથી કોઈ જગ્યાએ દોષ દ્રષ્ટિ આવે, તો માત્ર સારગ્રાહી બની દોષને દર ગુજર કરશો.

જે શબ્દો લખવાની બીજી ખાસ આવશ્યકતા એ છે કે આજ કાલ અનેક જાતના સંપ્રદાય પ્રમાણે અનેક મત મતાન્તરે ચાલે છે; જેથી આ પુસ્તકની કવિતાઓમાં ઘણી ખરી જગ્યાએ તે મતાન્તરે વિરુદ્ધ જેવા કે મૂર્તિપૂજનવિષેષ વિગેરે શબ્દો જ્યારે વાંચવામાં આવશે, ત્યારે તે બંધુઓ ધ્રાણુ કરશે. એવો સંભવ રહે છે, પરંતુ મને તો મારા આત્મા તરફથી જે ગુપ્ત નાદ મનમાં સંભળાય છે. તેનેજ વાણીમાં લાવી લખવા રૂપી કર્મને જાહેરમં મુકી દેવાય છે. આત્મઘાત કરવાનું મને રૂચતું નથી.

છતાં પણ મારા દેશબંધુઓને હું નમ્રતાપૂર્વક બે શબ્દો કહીશ, કે કવિતાઓમાં લખાએલા શબ્દોને વાંચી સ્થિર મને તેનું મનન કરી જો વ્યાજબી, સત્ય, અને આત્મપ્રિય, લાગે તો તેનું ગ્રહણ કરવું, અને અસત્ય લાગે તો ત્યજ દેવું. પરંતુ વિચાર્યા ને મનન કર્યા સિવાય ગમે તેવા અભિપ્રાય બાંધી દેવા તે કાર્ય મનુષ્યનું નથી. । મત્વા કર્માણિ કરોતિ इति मनुष्यः । વિચારી, મનન કરી, બુદ્ધિપૂર્વક જે કામ કરે છે, તેનેજ મનુષ્ય કહી શકાય છે.

છેવટે જગત નિયંતા પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા પ્રત્યે નમ્ર પ્રાર્થના છે કે, મારા દેશી આર્ય બંધુઓના હૃદયમાં લખાએલા વિષયોને ગ્રહણ કરવાની શક્તિ આપી, સત્યનું ગ્રહણ ને અસત્યનો ત્યાગ કરવા સન્મતિ આપે, કે જેથી આ મારો પ્રથમ પ્રયાસ સફળ થયો મઃનીશ. इत्योम् ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

લી. ભારતપુત્ર વૈદ્ય રતીલાલ મૂળજીભાઈ આર્ય.

સ્થળ ફરગ્યુસન રોડ, ખટારા (પ્લેનેટ) મીલ સામે,
લોઅર પરેલ, મુંબઈ.

॥ ओ३म् ॥

ग्रंथार्पण पत्रिका.

(राग-दोहरा.)

- अर्पण पुस्तकने કરું, કેને એ વિચાર;
આવે ઉર્મી ઉર વિષે, શોધી કાઢું સાર. ૧
- લખવા સાધન હાથનું, સાળું તાળું નોય;
તો કાગળ કલમો પછી, પકડે છે શું કોય? ૨
- જેનારાં જે નેત્ર છે. લખતાં જે જોવાય;
નવ જોયા વીના કદિ. લખવા મન પ્રોવાય. ૩
- એ ચક્ષુ તો ખહારનાં. એ વીણ કદિ લખાય;
પણ અંતર ચક્ષુ વીના, કદિથે નહીં લણાય. ૪
- કદાચ એ સાધન વીના, ચલાવશે જન કોય;
પણ અંતર બુદ્ધિ વીના, વાણી વીમળ ન હોય. ૫
- ઉર્મી ઉપજનાર જે, મગજ તણું છે સ્થાન;
તે મળીયું નવ હોત તો, કયાંથી આવત ભાન? ૬
- દેનારો કિરતાર છે, મન વાણી ને જ્ઞાન;
અવયવ સહુ સાથે વળી, દે છે વિદ્યાદાન. ૭
- સહુ મારી શક્તિ થકી, કદિ લખાયું હોત;
તો મિલકત મારી ગણી, અર્પું અવરને હોત. ૮

એ મારી શક્તિ નથી, નવ વિદ્યા નવ જ્ઞાન;
એનો દાતા અન્ય છે, કરાવનારો જ્ઞાન.

૯

એ સાધન દાતા થકી, લખવા પ્રેર્યું મન;
માટે એ જગદીશને, દઉં હું તન મન ધન.

૧૦

તન મન ધન સહુ એહના, આપેલાં છે સર્વ;
તો પછી આ મેં કર્યું, એવો શાનો ગર્વ ?

૧૧

જે જેનું છે તેહને, આપો એવો ન્યાય;
તો અર્પી હું અવરને, કેમ કરું અન્યાય ?

૧૨

માટે હે સર્વેશ્વરા, અર્પું તુજને ગ્રંથ;
મન વાણી બુદ્ધિ કરો, નિર્મળ ને સુપંથ.

૧૩

એ અર્પણ મુજ પત્રિકા, છે મારી જગદીશ;
રતીલાલ અર્પણ કરે, સદા નમાવી શીશ.

૧૪

ૐ શ્વરાર્પણમસ્તુ

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

॥ ओ३म् ॥

આર્ય શિરોમણિ

સંગીતામૃત.

૧

અથૈશ્વરોપાસના.

(રાગ-ઝુલણા છંદ-પ્રભાત.)

પ્રથમ અક્ષરમાં લખનારની બહુલાંપિકા છે.

હે પ્રભુ! હે પ્રભુ! અખિલ બ્રહ્માંડના,
નાથને નિત્ય હું પાપ લાગું;
પ્રભુ સુણી પ્રાર્થના પાપ અમ પરહરે,
એજ વરદાન લગવાન માગું.

૧

ભૂતજે ભૂપરે અષ્ટ દીશા અને,
આલમાં અથથી તુંજ ઇત્યે;
રહી સદા સર્વદા સર્વ વ્યાપક પ્રભુ,
અખિલ બ્રહ્માંડના નાથ નિત્યે.

૨

તિલ કણિ માત્ર પણ કામ નવ કાલી છે,
વિભુ વીના વિશ્વમાં કોઈ કામે;
લાગી સત્તા સર્વત્ર સર્વેશ્વરા,
વિશ્વપતિ વિશ્વમાં સર્વ ધામે.

૩

લહો નહીં અવગુણો દીન બાલક તણો,
દીનવત્સલ દયાનીધિ દેવા;
મુકીને હસ્ત મુજ શીશ આશીશ દો,
દો મુને જ્ઞાન તમ શરણ રહેવા.

૪

લહી શકું પાર શું હે પ્રભુ તમ તણો,
 શુક સનકાદિકો કો ન પામ્યા;
 જીવીત સુધી ઋષિમુનિઓ વેદથી,
 નેતિ નેતિ વદીને વિરામ્યા.

૫

ભાવથી ભવપતિ ભકિતથી સદ્ગતિ,
 આપણો એજ અભિલાષ રાખું;
 ઈષ્ટ એ યોગ્યતા આપવી હાથ તુજ,
 વિભુ વિના વિશ્વમાં કયાં હું ભાખું ?

૬

ઠરવા તણું ઠામ તું મુકિત તણું સ્થાન તું,
 સ્મરણ હૃદયે ધરું નિત્ય તારું;
 કરી દૂર નાથ દીન બાળ અજ્ઞાનને,
 સ્નેહથી સાંભળો સ્તવન મારું

૭

રહો પ્રભુ હૃદયમાં, સાક્ષિ સર્વોત્તમા,
 શરણ રાખો મહારાજ મુને;
 નિત્ય સાષ્ટાંગ નમી નાથ તમને કહું,
 સવ થી શ્રેષ્ઠ માનું હું તુને.

૮

પ્રાર્થના સુણી પ્રતિપાલના પ્રભુ કરો,
 વિદ્ય આપત્તિ સર્વે વિદ્યારો;
 રક્ષા કર હરહરિ ત્રિવિધિનાં તાપથી,
 દાસનાં દોષને રે વિદ્યારો.

૯

થશો પ્રભુ સહાય ભય આપત્તિ કષ્ટમાં,
 સ્મરણ હૃદયે ધરી નિત્ય વંદું;
 નાથના નાથને નિત્ય નિત્યે નમું,
 નમ્ર ભાવે સદા ન્યાયસિંધુ !

૧૦

નેમ નીતિ થકી સત્ય ઉપાસના,
 અન્ય આધાર નહીં કોઈ મારે;

- સર્વ અપરાધ કર માફ સર્વેશ્વરા,
પાપ કરવા ક્ષમા હાથ તારે. ૧૧
- ફરી ફરી નમી નમી વંદુ વિશ્વેશ્વરા,
ત્રિવિધિનાં તાપ ભય કેા નીવારે;
લપટું લપટ થઈ વિષય મોહાબ્ધિમાં,
મ્લેચ્છ વીચાર કર દૂર ત્યારે. ૧૨
- કરી કૃપા નાથ મુજ વૃત્તિ સુધારશે,
નહિતર શી ગતિ નાથ થાશે ?
રોગ દોષો હણી, કર કૃપા અતિ ઘણી,
મુક્ત થઈ મુક્તિ માર્ગે જવાશે. ૧૩
- ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિ કરી,
કર પ્રભુ ક્ષેમ કલ્યાણદાતા;
સ્તવન રતીલાલનું રનેહથી સાંભળી,
મુક્તિ આનન્દ દો જગત્રાતા. ૧૪

૨

ધંશ્વર સ્તુતિ.

(રાગ—સીંહાનો કનરો.)

ૐ પરમાત્મા, વિભુ વરદાતા, કર સુખ શાતા, તું પીતુ માતા. ૐ ૧
વિપત્તિ વિદારણુ, છે પ્રભુ તારણુ, દોષ નીવારણુ, ત્રિગુણુ ત્રાતા. ૐ ૨
સેવક સ્થાપો, આનન્દ આપો, કષ્ટને કાપો, વિશ્વ વિધાતા. ૐ ૩
રતી કૃતી આજે રચવા કાજે, રહાય તું થાજે હે સુખ દાતા. ૐ ૪

ધશ્વર સ્તુતિ.

(રાગ-ગઝલ.)

અજર અમર પ્રભુ તું પીતુ માતા, અમો આર્યો કરીએ વિનતિ હે દાતા !	અજર. ૧
અન્યાય અનીતિ અને અકુશળતા, વીહારી વધારો અમારી કુશળતા.	અજર. ૨
સંપ સુધારો સેવકનો વધારો, કાપો કૃપા કરી કુસંપી કુધારો.	અજર. ૩
રતીલાલની દીન વિનતિ સ્વીકારી, આર્યોને આપો સદા શાન્તિ સારી.	અજર. ૪

૪

અહો આર્યો ઉઠો જાગો.

(રાગ-કળ્યાણી.)

અધોરી ઉઘને ત્યાગો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો.	ટેક.
આલસ્યંદિ મલુખ્યાણાં, શરીરસ્થો મહારિપુઃ શ્રુતિ એ લક્ષમાં ધારો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો.	૧
ઉઠોને હિન્દના હીરા, શુરા ને કર્મના વીરા; ઉઠી શુભ કર્મમાં લાગો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો.	૨
અવિદ્યાનું અતી અજ્ઞાન, છાયાથી ભુલાયું લાન; સુધારો દઈ સુવિદ્યા દાન, અહો આર્યો ઉઠો જાગો.	૩
કુસંગી પાખંડીયોને, જમાનો આજ જૂદો છે; ખતાવી મુખથી ભાંખો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો.	૪

- ઉઠાવી વેઢનો જુડો, નસાડો ધર્મ જે ભુડો;
પ્રમાણો આપી જમ ભાંગો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો. ૫
- વાયરો એ ગયો વીતી, વહેમી ને અવિધાનો;
જમાનો આજ વિધાનો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો. ૬
- સનાતન ધર્મનો સફળોધ, આપી શાસ્ત્ર જ્ઞાનેથી;
અવિધાને ઉઠાવી દો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો. ૭
- વીરોધી ને વહેમીના, કરોડો ખંડની સામે;
જુકાવો શસ્ત્ર લઈ વેદો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો. ૮
- ન તસ્ય પ્રતિમાસ્તિ, બને શી રીત તે મૂર્તિ ?
ધર્તીંગો ધર્મના ઢાંકો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો. ૯
- રતીલાલની ઉર્મી, જગાડે આયં જાતાને;
પ્રભુની સ્થાયતા માગો, અહો આર્યો ઉઠો જાગો. ૧૦

આર્યોની ધર્મસભા ભરી કરવાનાં કાર્યો.

(રાગ-થયા છો રે પતિ તેજ પ્યારી તનના.)

- અહો આર્યો, બંધુ સહુ આવો, ધર્મસભા ભરીએ,
ધર્મસભા ભરીએ, કાર્યો ઉપકારી કરીએ. અહો આર્યો. ૧
- પ્રાચીન રીત સુઆર્યાવર્તની. જે વીસરાણી આજ,
તે લાવો-સહુ આર્યો-મન લાવો-સહુ આવો;
સર્વોત્તમ સુરીત પુરાતન, તે હાથે ધરીએ. અહો આર્યો. ૨
- અક્ષયચંદ્રનું ઘત લોપાયુ, બળહિણ બનીયા આજ,
નવબુદ્ધિ-અનુદોગી-બહુ રોગી-થયા ભોગી;
બાલભ્રમ ઝટ બંધ કરાવા, શીખ સાચી દઈએ. અહો આર્યો. ૩

- પ્રાચીન શીક્ષણ રાષ્ટ્ર તબયું, પ્રજા પરાધીન આજ,
એ રોકો-સત્ય શીખો-સહુ લોકો-ધામિ કો;
ઠામ ઠામ ગુરૂકુળને સ્થાપી, સદ્વિદ્યા ભરીએ. અહો આર્યો. ૪
- આર વર્ષની બાળ બીચારી, બાસઠના વરરાજ,
એ કાળે-નવ છાળે-સુખ ત્યાગે-દુઃખ ભાગે;
બાળરાંડ બની રહે બીચારી, તે દુઃખ દૂર કરીએ. અહો આર્યો. ૫
- પતિ કરે બીજી પત્ની પણ, પત્નીના છે ભોગ,
એ ક્યાંની-રીત શાની-નાદાની-અતિ હાની;
સર્વેના સરખા હક ગણીને, યથાયોગ્ય કરીએ. અહો આર્યો. ૬
- ચાર વર્ણના અઠાર કીધા, અઠાર છ ગણા આજ,
નવ કૃત્તે-એ રીતે-સંપ તુટે-કહું સત્યે;
ત્યાગ કરી કુધારો પાછા, ચાર વર્ણ કરીએ. અહો આર્યો. ૭
- અનેક પંથો અનેક ગ્રંથો, સંપ્રદાયના આજ,
ખેડકા વ્યા-દુભાવ્યા-શરમાવ્યા-ભૂલાવ્યા;
વેદ પ્રચારક બની ઉપદેશક, દુર્મતિ દૂર કરીએ. અહો આર્યો. ૮
- જડ ધાતુ પથ્થર પૂજાવ્યા, કહીને એ ભગવાન,
હવે ભાંગો-ઉઘ ત્યાગો-ભ્રમ ભાંગો-સુખ માંગો;
ભ્રમ ભાંગી સર્વે સચ્ચિદા, નંદ સદા રમરીએ. અહો આર્યો. ૯
- સર્વ અવિદ્યાથી સપડાયા, થયા પરાધીન આજ,
એ નીરખી-સૌ પરખી-મન હુરખી-લ્યો શીખી;
સદ્વિદ્યામાં સર્વ સમાયું, લઈને મન ઠરીએ. અહો આર્યો. ૧૦
- સર્વે શિક્ષા સદ્વિદ્યામાં ભરેલ છે ભરપુર,
સુખકારી-દુઃખહારી-મન ધારી-વીચારી;
સદ્વિદ્યા દે સર્વ સુધારી, તેને મન ભરીએ. અહો આર્યો. ૧૧
- ગ્રંથ ભણો સત્યાર્થ પ્રકાશક, સૂણી સૂણાવો આજ,
શુદ્ધિથી-બુદ્ધિથી-રિદ્ધિથી-સિદ્ધિથી;
સ્વામી દયાનંદ સમજાવ્યું, ભાવ થકી ભણીએ. અહો આર્યો. ૧૨

રાજ્ય વ્યવસ્થા અને કાયદા જે બીગડ્યા છે આજ,
સુધારો-કુધારો-અકારો-વીઢારો;

આપી પ્રમાણ મનુસ્મૃતિ કેરું, રાજ્ય સભા ભરીએ. અહો. ૧૩

દેશ સુધારો, સંપ વધારો, ધર્મસભા ધારી,
દુઃખ દળશે-દી વળશે-સુખ મળશે-સહુ ફળશે;

સત્યાગ્રહ શુભ મહામંત્રને, ઉર સહુ ભરીએ. અહો આર્યો. ૧૪

સ્વરાજ્યની સાચી ચાવી છે, સદ્વિદ્યા ભાઈ.

સુખકારક-સૂધારક-દુઃખનાશક-બેલાશક;

રતીલાલ કરી વીજ્ય વીજ્ય, સુખ સ્વરાજ્યનું લઈએ.

અહો આર્યો. ૧૫

૬

આજે આર્યોની શું કથની કહું?

(રાગ-શું કહું કથની મારી રાજ, શું કહું કથની મારી.)

શું કહું કથની આજે આર્ય! શું કહું કથની આજે? ટેક.
કહ્યા વિષ્ણુ દિલડું દાઝે આર્ય! શું કહું કથની આજે. શું કહું? ૧

શુદ્ધ સનાતન વૈદિક ધર્મો, કર્મો સહુ લોપાયાં
આજે અધર્મો અને કુકર્મો ની જાળે સપડાયા આર્ય! શું કહું? ૨

આ ઉંચા આ નીચા એવા, અનેક વર્ણ કરાવ્યા,
એથી કુસંધે કુટ પડ્યાથી, ગુલામ પદવી લાવ્યા આર્ય! શું કહું? ૩

ઢીંગલી ને ઢીંગલાના વીવાહ, બાળક બુદ્ધિ કરાવ્યા,
પૂરાતનના સાચા સ્વયંવર, આજ કાજ નવ આવ્યા આર્ય! શું? ૪

*માતપીતા આચાર્યો સાચાં, તે દેવો સમજાવ્યા,
ધાતુ પત્થર દેવ બનાવ્યા, સાચાને વીસરાવ્યા આર્ય! શું કહું? ૫

*માતૃ-દેવો ભવ । પિતૃ-દેવો ભવ । આચાર્ય-દેવો ભવ ।

આર્ય નામથી લડકી લાગ્યા, હિન્દુથી હરખાયા,
 “પરલાષામાં હિન્દુ અર્થો—ડાકુ ચોર લખાયા” આર્ય! શું કહું? ૬
 “ન તસ્ય પ્રતિમાસ્તિ” એવી, વેદ તાણી છે વાણી,
 કોણ જાણે એ કયાંથી લાવ્યા, અમૂર્ત મૂર્તિ તાણી આર્ય! શું? ૭
 અરેરે લાઈઓ સમજે શાણા, ઘણે દુઃખે ઘેરાણા,
 સ્વામી દયાનંદે સમજાવી, કીધા આર્યો શાણા આર્ય! શું કહું? ૮
 ધન્ય ધન્ય ઓ સ્વામી મારા, ગાઉં ગુણ હું તારા,
 રતીલાલ કહે પુનરોદ્ધારી, ધર્મ તણા કરનારા આર્ય! શું કહું? ૯

જીન્દગાની વ્યર્થ વીતાવી.

(રાગ-આવરદા વ્યર્થ વીતાવી.)

જીન્દગાની વ્યર્થ વીતાવી; (૨) ટેક.
 મનુષ્ય દેહ મળનો મળીયો છતાં ન સમજણુ આવી. જીન્દગાની. ૧
 વીધ વીધ જાતની વિદ્યા સઘળી, લણ્યો ન લાવ ધરાવી;
 પંડિતની પંકિતમાં નાવ્યો, શાસ્ત્ર વિચાર ન લાવી. જીન્દગાની. ૨
 બ્રહ્મચર્યનું વ્રત નવ પાળ્યું; દેહ ન દિવ્ય બનાવી;
 જોર શૌર્યનો લહાવ ન લીધો, વ્યર્થ વીર્ય ઉડાવી. જીન્દગાની. ૩
 શીલ ગુણ રૂપ વચ સ્વભાવે, જો, નારી નગુણી આવી;
 કલેશ કરાવે સદા કર્કશા, દુઃખથી દીધે દબાવી. જીન્દગાની. ૪
 રહી પ્રમાણિક વ્યાપારેથી, લક્ષ્મી નહીં વસાવી;
 નિર્ધન સ્થિતિમાં સર્વે; આયુષ્ય ગાળી તાવી. જીન્દગાની. ૫
 કદી રજ્યો લક્ષ્મી તોપણ શું? નહીં ઉપયોગે આવી;
 મજબીયૂસ બનીને બેઠો, ધનમાં ધ્યાન લગાવી. જીન્દગાની. ૬

ખાધા નહિ ઇચ્છત મન મેવા, કદી પકવાન બનાવી;
 તો પછી પરમારથમાં એ શું, ખરચે પાઈ તબવી. અંદગાની. ૭
 અલંકાર સહ રસ આરેનું, સંગીત નહીં બનાવી;
 હાસ્ય વીર શૃંગાર કણ્ણા, ની કવિતા ન સુણાવી. અંદગાની. ૮
 એ સહુ કારણ નહીં થાવાથી, અંદગી વ્યર્થ વીતાવી;
 પણ મોટું કારણ છે બાકી, હવે દઉં સુણાવી. અંદગાની. ૯
 જે કારણને માટ મળ્યો છે, દેહ મનુષ્યે આવી;
 સાર્થક જે કદીયે નવ થાયે, મળશે જેવું લાવી. અંદગાની. ૧૦
 તન મન ધન બુદ્ધિ સહુ દીધાં, મનુષ્ય જન્મે લાવી;
 એ ઉપકાર ઘણો કીરતાર, વિચાર દીધો વિસરાવી. અંદગાની. ૧૧
 જે વયમાં જેવું ઘટતું તે, કરે વિચાર ન લાવી;
 હર વખતે રહે અંતર માંહી, ઇશ્વરને વીસરાવી. અંદગાની. ૧૨
 જ્ઞાન ભાન ને સત્કર્મોની, વેળ દીધી વીતાવી;
 પર ઉપકારો પણ નવ સાધ્યા, અંદગી દીધી ઉડાવી. અંદગાની. ૧૩
 રતીલાલ કહે કરજ ન કરશે, અદા મનુષ્યે આવી;
 તો ધોખીના કુત્તા જેવો, આવ્યો અવની માંહી. અંદગાની. ૧૪

દાડ નિષેધક.

(રાગ-મને રહાય કરશે મુરારી રે.)

ભાઈ દાડને ધારી, દુઃખકારી રે, વાત મારી લે. ઉરમાં ઉતારી. ટેક.
 ઉરમાં ઉતારી, સુશિક્ષા અમારી, સુખ પામો સહુ નરનારી. ભાઈ. ૧
 રોગી બનાવે, સુખો વીસરાવે, દીન દારિદ્રતા શીઘ્ર લાવે.
 એજ મદિરા, એ દેનારી, અદપાયુષી કરનારી. ભાઈ. ૨

હોજરી પકાવી, દે ફેફસાં સડાવી, વળી ખોં ખોં ખોં, ખાંસી કરનારી
ક્ષય વિગેરે, રોગકારી, દેશે ક્રોધાતથી મારી. ભાઈ. ૩

સુખ થકી રામ કહી, ભક્ત રામના થઈ, કૃત્ય શું કરો છો આ અસુરી?
નિંદા રાવણ, કર્મ ધારો, થાશે દશાં શી તમારી? ભાઈ. ૪

પરવશ કરાવી, દે દુઃખમાં ડુબાવી, ધર્મ કર્મને દે વીસરાવી
હાય! એવી, હાનીકારી, મુકો મદિરા વિચારી. ભાઈ. ૫

ધર્મો ભુલાવે ને, કર્મો ચુકાવે, જાય મદન શરણુ એ વીકારી
નીશો નહીં, પીછાને નારી, હશે કે ખડેનો એ મારી. ભાઈ. ૬

પીશે શરાબ, એનાં ખાનાં ખરાબ. ખને “ઉલ્લુ સાહેબ” અવિચારી
શુદ્ધિ બુદ્ધિ, સૌ વિસારી, કરશે કુકૃત્યો કુચારી. ભાઈ. ૭

સ્વરાજ સુખકાજ, આજે ફરે છે, પણ, મુકે જો મધને વિસારી
ગાંધીજીનાં વેણુ ધારો, લેને થાશે સુખકારી. ભાઈ. ૮

અનેક અનર્થ દારૂથી થાશે, વળી સજ્જન સ્નેહ વીસરાશે
માટે શિક્ષા, સારી ધારી, લે રતીલાલની વિચારી. ભાઈ. ૯

૯

મૌરક્ષણ—ગાયોનો અત્યુપકાર.

(રાગ—મહેતાજી રે શું મહીનું મૂલ ખતાવું?)

શુભવંતી રે, ગાય ગરીબ ખીચારી, વળી સૌ જનને સુખકારી;
હિતકારી રે, એ અતિશે ઉપકારી, નથી પક્ષપાત કરનારી. ૧

(જીલ) ભલે હોય ગમે તે વતની રે,
વળી હીન્દુ કે મુસલમાની રે,
કદિ પારસી કીરીસ્થાની રે,

સૌ સરખા રે, ગણીને પય પાનારી, નથી પક્ષપાત કરનારી. ૨

સુખદાતા રે, માતા થકી અદકી છે, ધન ધાન્ય સહુ એ થકી છે.

(શ્રુલ) જનમે છે બાળક જ્યારે રે,
પય પાન માતૃ દે ત્યારે રે,
પણ વર્ષ થકી ન વધારે રે,

ગૌ માતા રે, જીંદગીભર નક્કી છે, ધન ધાન્ય સહુ એ થકી છે. ૩

શુષ્ક ગણુતાં રે, પાર ન આવે જેનો. કરી જીઓ વિચાર જ એનો.

(શ્રુલ) ગૌ મૂત્ર અતિ હિતકારી રે,
ઠરદો દે દુષ્ટ વિદારી રે,
કરી દે શરીરે સુખકારી રે,

દુઃખહારી રે, જગત તણી છે તેનો, કરી જીઓ વિચારજ એનો. ૪

તન તેના રે, બળદ ગળે હળ ધારી, કરે ખેતી અતિ સુખકારી.

(શ્રુલ) કરી દિવસ રાત મજુરી રે,
પકવે અન્ન એ ઉપકારી રે,
વળી કપાસ અતિ હિતકારી રે,

દે ઠારી રે, અન્ન વસ્ત્રોથી ભારી, કરે ખેતી અતિ સુખકારી! ૫

એ જીવતાં રે, બજવી સેવ તમારી, અરે મુવા છતાં ઉપકારી.

(શ્રુલ) બહુ ચર્મ કામમાં આવે રે,
પગ ખુટ સપાટ કરાવે રે,
પગ રક્ષણ એથી કરાયે રે,

એ ભારી રે, જે પરહિત કરનારી, અરે મુવા છતાં ઉપકારી. ૬

ભારતજન રે, એ ઉપકાર વીસારી, કદી બનશે ના અપકારી.

(શ્રુલ) અપકાર ઉપર ઉપકારી રે,
એ ધર્મ પ્રમાણુ વિચારી રે,
અપકાર ઉપર ઉપકારી રે,

જે કરશે રે, તેજ સુધર્માંચારી, કદી બનશે ના અપકારી. ૭

અરે હોયે રે, અતિ ઉપકારો જેના, વિસરી છેદો અંગ એનાં

(જીલ) દઉં તેને થું ઉપનાયો રે?

રાવણુ રાક્ષસનાં કામો રે!

કે હશે કંસ એ મામો રે?

મન ધારી રે, કર વિચારજ તેના, વીસરી છેદો અંગ એનાં

૮

મુકીને રે, દુધ, દહીં, ઘી, મલાઈ, લક્ષો કાં માંસ ઓ લાઈ?

(જીલ) રતીલાલ વિનતિ ધરીને રે,

મન માંહી વિચાર કરીને રે,

તજ દેને કુલક્ષ ગણીને રે,

જો હોયે રે, આશા સુખની કાંઈ, લક્ષો કાં માંસ ઓ લાઈ?

૮

વિદ્યા

શાર્દુલવિક્રીડિત છંદ.

વિદ્યાનામ નરસ્યરૂપમધિકં પ્રચ્છન્નગુપ્તં ધનં ।

વિદ્યા ભોગકરીયશઃ સુલ્લકરી વિદ્યાગુરુર્ણાં ગુરુઃ ॥

વિદ્યા બન્ધુજનો વિદેશગમને વિદ્યા પરં દૈવતં ।

વિદ્યારાજસુ પૂજિતા ન તુ ધનં વિદ્યાવિહીનઃ પથુઃ ॥

ઉપરના પ્રલોકનો ભાવાર્થ.

(રાગ-દીંડી.)

વિદ્યા નૂર થકી નર અધિક શોભાયે,

વિદ્યા જાહેર ને ગુપ્ત ધન ગણાયે;

વિદ્યા સુખ ભોગ યશ સહુ અપાવે,

વિદ્યા ગુરૂ થકી પણ અધિક એ બનાવે.

વિદ્યા બંધુ રૂપ છે વિદેશ માંહે,
વિદ્યા આપે અતિ દૈવત મન માંહે;
વિદ્યાવાન રાજ કાજમાં પૂજાયે,
વિદ્યા વીણુ નર ખર પશુ ગણાયે.

૨

વિદ્યા સર્વ, રિદ્ધિ, સિદ્ધિ, બુદ્ધિ, દાતા,
જ્ઞાન, જ્ઞાન, જ્ઞાન, માનની, એ માતા;
વિદ્યાવાન તણા ભાગ્યની વિદ્યાતા,
રતીલાલ કહે આપે સુખ શાતા.

૩

૧૧

ધૃશ્વરજ માફે સર્વસ્વ છે.

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ ત્વમેવ બન્ધુશ્ચ સસ્રા ત્વમેવ ।
ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણં ત્વમેવ ત્વમેવ સર્વ મમ દેવ દેવ ॥

ઉપરના શ્લોકનો ભાવાર્થ.

(રાગ-સુજંગી)

મને જન્મની આપનારી તું માતા,
પ્રીતે પાળીને પોષનારો તું પીતા;
વળી જ્ઞાત નિજેજ છે તું અમારો,
સહુ મિત્રમાં શ્રેષ્ઠ તું મિત્ર સારો.

૧

સહુના થકી શ્રેષ્ઠ વિદ્યા તું મારો,
વળી દ્રવ્ય તું પૂર્ણ ભંડાર ભારી;
સર્વસ્વ માફે તું દેવાધિદેવા,
રતીલાલ માગે સદા તારી સેવા.

૨

પ્રાણીમાત્ર કરતાં મનુષ્ય આધિક શાથી?

(રાગ-હરિગીત.)

- માનવ અને જીવ જંતુ પ્રાણી માત્રમાં જે ગુણ રહ્યા,
આહાર, નિદ્રા, લય, અને મૈથુન, એ, મુનીયે કહ્યા. ૧
- સમ ગુણ પ્રાણી માત્રમાં, ચારે રહ્યા સરખા સદા,
પણ મનુષ્યમાં બુદ્ધિ અધિકી જ્ઞાન વિભુ આપે બધા. ૨
- તેથી કહે જ્યાં નવ રવિ ત્યાં પહોંચશે જન જે કવિ,
રતીલાલ કે' નવ રવિ કવિ ત્યાં પહોંચશે જન અનુભવી. ૩

કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે?

(રાગ-ભુજંગી.)

- અહો આર્ય બંધુ મુરખી અમારા,
કરું વિનતિ ઉર ધારો તમારા;
સહુના હૃદે પ્રશ્ન જે એ કરાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે? ૧
- એ પ્રશ્નને પોષવામાં તમારું,
સદા આપશે ધ્યાન હું એજ ધારું;
કદિ પ્રશ્ન આ ચિત્તમાં ના મુકાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે? ૨
- શુભાશુભ વેળા કરી જ્ઞાતિ મેળા,
કરાવો ભલે વાહવા તેજ વેળા;
પરંતુ કદી દાન વિદ્યા ન થાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે? ૩

સભા સેંકડો જો કદાપિ ભરાયે,
અને ભાષણો જોરથી જો કરાયે;
કદિ કાર્ય જો કર્મ માં ના મુકાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૪

અરે વિક કન્યા તણો જો કરાયે,
વળી એજ રીતે વરો વિક થાયે;
બહુ બાળ લગ્નો સદાયે કરાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૫

કળેડાં કરે છે સહુ સ્વાર્થી લોકો,
કરી કાયદા એ અનાચાર રોકો;
અનાચાર એ જો કદી ના કઢાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૬

ભણાવી ગણાવી કરો ભાગ્યશાળી,
બનાવો બહુ બાળને બુદ્ધિશાળી;
ભણાવા મહીં લક્ષ જો ના અપાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૭

વિદ્યા ગુરૂની ગુરૂ છે પ્રમાણો,
વિદ્યાત્પરં દેવતં સર્વં જાણો;
વિદ્યાવિહિનઃ પશુ તો થવાયે.
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૮

કદિ આર્ય માંહી મતિભેદ થાયે,
મળી પંચ ને આપવો શુદ્ધ ન્યાયે;
પરંતુ કદિ કોરટે જો ચડાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૯

ભરી બુદ્ધિવાનો તણી મંડળી ને,
કરો કાર્યસુ નિત્ય સાથે મળીને;

કરો દ્રેષ ને મંડળી ના લરાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૧૦

સહુ ચાલમાંથી કરોને સુધારા,
કરો દૂર લાગે અતિ જે કુધારા;
કુધારો કદી દૂર જો ના કરાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૧૧

ઉદ્ધારની પ્રાર્થના સર્વ પ્રત્યે,
લખું સર્વ આર્યો તણું હિત અર્થે;
લખેલા કદી નિયમો ના પળાયે,
કહો આર્યનું હિત શી રીત થાયે ?

૧૨

રતીલાલની ઉર્મી લક્ષેજ લેશે,
કદી હોય જો યોગ્ય આશીષ દેશે;
સહુ આર્ય આ રીત ધારે સદાએ,
તદા આર્યનું હિત આ રીત થાયે.

૧૩

૧૪

મુર્તિ પૂજવનારને જો શબ્દો.

પ્રથમ અક્ષરમાં લખનારની બહિર્લેખિકા છે.

(શાગ-જાપા છંદ.)

મૂરખ માનવ મુર્તિ એજ પ્રભુ સમજાવે,
લખ્યટ લક્ષ્મી મેળવવા એ વેષ લખાવે.
જીવન નીજને માટ ભોગના થાળ કરાવે,
જ્ઞાન વગરનાં એહ અલંકારોજ ધરાવે.
ઈચ્છા નીજની સાધવા, અનેક લીલાઓ કરે,
ભુલાવી સદ્ગર્ભને, પાખંડ પડ્યાજી કરે.

લાલ સ્વાર્થ ને વૈલવ મેળવવાનો ધંધો,
ભાન જ્ઞાનને સાન હિણુનો કરશે અંધો.
ધ્વિષ્ઠ વસ્તુ મેળવવા પાખંડ રચાવે,
ઠરવી ધ્વિષ્ઠકાજ સહુ ચીજો મંગાવે.
કહું જગત સ્વામી તને, કંઈ વસ્તુની ન્યૂન છે?
રતીલાલ કહે એ ગંધી, પાખંડોની ધૂન છે.

“ન તસ્ય પ્રતિમાસ્તિ” એ છે વેદજ વાણી,
શી રીતે અમૂત તણી પછી મૂર્તિ જાણી.
જડ મૂર્તિનું ધ્યાન ધરું જો મનમાં હું તો,
તેનાં કરતાં કારીગરનું નામ લહું તો.
અચરત થઈ મુખે ભણું, ઓ કારીગર ધન્ય છે,
પણ વળી એ કારીગરો, નો કારીગર અન્ય છે.
કારીગર તો કાષ્ટ અને પાષાણ તણી તો,
પણ તું તો કરતા જીવન ચૈતન્ય ધણી છો.
મોટે એ મોટા કારીગરને વિચારું,
ધન્ય ધન્ય છે વાહ અરે મુખ હું ઉચ્ચારું.
ઓ કારીગર જગતના, શી કારીગરી કરી?
રતીલાલ કહે તુજને, વીસડું નવ હું કદી ફરી.

૧૫

જુગાર નિષેધક.

(રાગ—ખીગરી કોન સુધારે નાથ ખીના.)

પ્રથમ અક્ષરમાં લખનારની બહિર્લેખિકા છે.

રમશેા ના જુંગાર યાર, તમે રમશેા ના જુગારે રે. ટેક.
તીરસ્કાર ભરી બદી જે છે, લ્યો તે શું સ્વીકારી રે?
લાજકાજ ધન ધામ મુકાવે, કેકે મૂકી નારી રે.

રમશેા ના. ૧

લપટ્યા નળ પાંડવ મહારાજ, મુક્યાં રાજને ખ્યારી રે,
મૂક મમત જન મુજ શીખ ધારી, તેથી નથી તું ભારી રે.

રમશો ના. ૨

લગની લાગે સહુ સુખ ભાગે, સમજ સમજ અવિચારી રે,
જીત્યાં દામ છતાં પણ જાયે, અમૂલ્ય ઇજ્જત હારી રે.

રમશો ના. ૩

ભાઈ ભાંડુને સગાં સહોદર, કરશે ના ઇતબારી રે,
ઈન્સાફી કોરટ પણ આપે, જેલ, દંડ, દુઃખકારી રે.

રમશો ના. ૪

ઠપકા મળશે, સુખો ટળશે, દુઃખો મળશે, ભારી રે,
કરમ તણો પછી શાને દે છે, દોષ અરે અવિચારી રે.

રમશો ના. ૫

રતીલાલ મુળજી નિરપ્રેહી શિખ દે છે સુખકારી રે,
હતભાગી જો તું નવ સમજે, તો ધિક્કાર જુગારી રે.

રમશો ના. ૬

૧૯

જો રમો જુગાર, તો ધરખાર સર્વે પોખાર.

(રાગ-કુંડળીયા.)

જુગારમાં શું સાર છે, જુવો વિચારી ચાર,
તન, મન, ધન, ઇજ્જત થશે પાસાથી પોખાર,
પાસાથી પોખાર, થશે સહુનાં ધરખારો,
વળી થાશે પોખાર, સજ્જનના સ્નેહ વિચારો.
દૂત વિદ્યા યમ દૂત છે, નાખે તે નકે સહી,
રતીલાલ મુળજી કહે, જુગાર કે ખેલો નહી.

ઈશ્વરસ્મરણ.

(રાગ-હું ભજન કરીશ હરિનું.)

સાચું સ્મરણ છે શ્રી હરિનું સદાય ચિત્તે. ટેક.
આ ભવ પરભવ ભટકી આવ્યો, મનુષ્ય જન્મે વેપ ધારી,
સ્મરણ છે. ૧
સ્મરણ રસનાએ કદિ કીરતારનું તે નવ કર્યું,
પણ પીડને પાપી કર્યામાં દીલડું પાપે ભર્યું;
મનુષ્યાવતાર મૂરખ મળ્યો ભણ લે ભલા ભગવાનને,
ફરી જન્મ ધરવા નવ નવા મૂકાવશે ધર ધ્યાનને.
સ્મરણ છે. ૨
નવ માનતો કર નજર ગણુ જો કેટલા અવતાર છે,
પશુ પંખી જંતુ જાતમાં પણ નર અને કોઈ નાર છે;
તેવો વખત તુજ શીર છે તે ટાળી લે આરામને,
રતીલાલ શુદ્ધ ચિત્તે સદા કર રટણુ શ્રી ભગવાનને.
સ્મરણ છે. ૩

૧૮

માનવી કોણુ માત્ર છે ?

(છપા.)

ઉગે ભાણુ પ્રભાત, જીવો સાંજે આથમશે.
રાત્રીનો જે ચંદ્ર, પ્રભાતે અંખો પડશે.
શીતળ છાંયા જ્યાંય, તપે તડકા સમ તડકો.
સ્થળમાં સમુદ્ર થાય, થાય જળ માંહી ખડકો.
ચડે પડે અવની વિષે, દેવ અને વળી દાનવી,
રતીલાલ કહે તો પછી કોણુ માત્રમાં માનવી?

પાખંડ પૂજકોને બે શબ્દો.

(રાગ—હરિ ભજન વીના દુઃખ દરીયા.)

જન પાપીડા, પાખંડ પૂજ્યે તુજ ઉદ્ધાર નહીં થશે,
મન મુરખડા, મન શુદ્ધિથી મોક્ષ માર્ગ માંહીં જશે. ટેક.

નહાવું ધોવું પુણ્ય તેં માન્યું, લઈ કંકુ ને ટીલું તાણ્યું;
અંતર નવ શુદ્ધ કરી જાણ્યું. જન પાપીડા. ૧

કરી ઘૃતની જ્યોત તેં મુખ સામી, દેખાડવા દંભ નહીં ખામી;
દીલડું તુજ છે કપટી કામી. જન પાપીડા. ૨

લઈ આરસી વાળ બહુ ઝોળ્યા, સુગંધી તેલમાં તેં ઝોળ્યા;
ટીલાં ટપકાં કરી મન ડોળ્યાં. જન પાપીડા. ૩

મુખ રામ રટણુ કર માળા લઈ, બગ લક્ષ્મી બન્યો દેખાવ દઈ;
અંતર હોળી તો કંઈ નવ ગઈ. જન પાપીડા. ૪

ગૌમુખીને કરમાં આલી, માળા મણકા તેમાં ઘાલી;
ચિત્તમાં શી વાત રહી ચાલી? જન પાપીડા. ૫

દરશન કરવા મંદિર આવ્યો, લટકાળો લાલ બનીને મ્હાલ્યો;
તણ પ્રભુ પાપીપંથ તેં આલ્યો. જન પાપીડા. ૬

મન માન્યું તેં કો નવ ન્યાળે, પણ વિશ્વપતિ સઘળું લાળે;
છે વ્યાપક સર્વ સહુ કાળે. જન પાપીડા. ૭

માટે મન ચેતી લે પ્રાણી, કર શુદ્ધ દીલ મુજ સુણ વાણી;
રતીલાલ કહે ઘાંટો તાણી. જન પાપીડા. ૮

ગુરુ સૌ બની બેઠા.

(દોહરા.)

ધન ધન ધન ભારત ભૂમિ, જન્મ્યા ઋષિ મુનિ જન;
તન મન ધન વિદ્યા તાણું, દીયે દાન ગુરુ ધન્ય. ૧
અરેરે ! ઓ ભારત ભૂમિ, કયાં એઠુ ઋષિ મુનિ જન ?
આજે ગુરુ તો થયા, હરવા તન મન ધન. ૨
(રાગ-કાવલી.)

અહો આજે ભરતખંડે, ગુરુ સહુ બની બેઠા;
અલણ લોકે પૂજવાને, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૧
હૃદયમાં લક્ષ્મી લાલચને, વિષયની હોળીઓ જેને;
મુખેથી રામ જપનારા, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૨
કદી દુર્ગુણ નવ કાપે, અને એ જ્ઞાન પણ નાપે;
ભરી ચપટી ભભુત આપે, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૩
વિવિધ વૈભવ તણા શોખી, હૃદયમાં કામ કોધાદિ;
કહે મુખે અમે યોગી, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૪
મગાવી એક પૈસાનો, મળનો રંગ ગેરનો;
ઝોળી વસ્ત્ર સહુ તેમાં, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૫
ગળે બાંધી દીયે કંઠી, પછી છે કાનને કુંડી;
બનાવે એ અલણ ચેલા, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૬
કદી વિદ્વાન જન કોઈ, કરે પ્રશ્નોત્તરો કોઈ;
કહે ચલ દૂર જા તુંહી, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૭
હડાવે ભાંગ ને ગાંજો, અદ્રીણ માજમ ચડસ તાજો;
નશે ચકચૂર રહેનારા, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૮
નથી વિજ્ઞાન દેનારા, પરાયું વિત્ત હરનારા,
મફતની મોજ કરનારા, ગુરુ સહુ બની બેઠા. ૯

- નથી વિદ્યા તણી પરવા, ન સત્કર્મો કદી કરવા;
પરંતુ દ્રવ્યને હરવા, ગુરૂજી સહુ બની બેઠા. ૧૦
- હવે તો હદ વળી ઝાઝી, જીવોને સહુ જનો જાગી;
અક્ષલ વિદ્યા તણા ત્યાગી, ગુરૂજી સહુ બની બેઠા. ૧૧
- કહે રતીલાલ છે આવા, ભરતખંડે ઘણા બાવા;
જગતનું હિત કરનારા, ગુરૂજી સહુ બની બેઠા. ૧૨

૨૧

ઇશ્વરી નિર્મીત કદી ના ફરે.

(રાગ-મન તું શીદને ચિંતા કરે.)

- મનુષ્યો ખોટી કલ્પના કરે, ઇશ્વરી નિર્મીત કદિ નવ ફરે. ટેક.
- પણમાં આ ને પળમાં તે, ત્યમ હરઘડી મનડું ફરે;
પણ આખી સૃષ્ટિના સઘળા, નિયમ કદી નવ ફરે. મનુષ્યો. ૧
- ધાતુ પથ્થર આદિ ભૂર્તિ, પૂજી થાળજ ધરે;
ઇશ્વરનો નીયમ છે જૂવો, જડ મુખ ગ્રાસ ન ભરે. મનુષ્યો. ૨
- મૃતક પિતૃનું પેટ ભરાવા, શ્રાદ્ધજ તર્પણ કરે;
ઇશ્વરનો છે નીયમ અચળ કે, ખાય તે પેટજ ભરે. મનુષ્યો. ૩
- વદે વળી અજ્ઞાની લોકો, માત્ર વાસના ફળે;
સુખ વાસના સર્વ કરે છે, છતાંએ દુઃખ કાં ધરે? મનુષ્યો. ૪
- અવિદ્યા અજ્ઞાન થકી છે, રામ રટણ મુખ કરે;
પણ ચારિત્રો રામ તણાં નહિ તો શું કારજ સરે? મનુષ્યો. ૫
- જ્યમ ન્યાયાધીશનું નામ નિરંતર, મુખ થકી ઉચ્ચરે;
પણ જો ગુનોહ એજ કરે તો, તરતજ બંધન કરે. મનુષ્યો. ૬
- શૈવી, જૈની, ને પુરાણી, વિધ વિધ વાતો કરે;
એક અનાદિ ઇશ્વર નિર્મીત, વેદ અચળતા ધરે. મનુષ્યો. ૭

મારાં તારાં શાસ્ત્રો વાંચી, મોક્ષ માર્ગ દૂર કરે;
રતીલાલ કહે વેદ જ્ઞાનથી, મોક્ષ માર્ગ ઝટ ધરે. મનુષ્યો. ૮

૨૨

સ્ત્રીશિક્ષા.

(રાગ—સુંદર શામળીયા નામ જાપીશ.)

- સતી શિક્ષા સુભજ્ઞે, સુખકારી, ઉર ધારી.
મતિ શુભ મેળવજ્ઞે, હૈયામાં હિતકારી. ટેક.
- પ્રભાત ઉઠી પ્રભુને વંદી, પછીથી પૂજ્ય પતિને વંદી;
નવ થાતી કદીયે મન ગંદી, પણ થા શુદ્ધાચારી. સતી. ૧
- આભૂષણ ધર મધુરી વાણી, મધુરી વાણીમાં સુખ જાણી;
પ્રીય વચનથી થા પટરાણી, મતિ કર મંગળકારી. સતી. ૨
- પતિની સાથે હરજે ફરજે, કાર્યો સહુ ઉપકારી કરજે;
જે નવ ચુકતી પવિત્ર ફરજે, જનીને નગુણી નારી. સતી. ૩
- સ્વામી શયને સૂતો મેલી, દોઝે મંદિરમાં એ બેલી;
પર પુરોથી ઠેલમઠેલી, એ શું ધર્મજ ધારી? સતી. ૪
- પતિ છોડી પત્થરની સેવા, જે કદી કરતી કહીને દેવા;
નહીં ધાતુ પત્થર છે દેવા, પણ પતિ દેવજ ધારી. સતી. ૫
- પરમ દેવ તુજ પતિને પેખી, તન મન ધન સર્વે લે લેખી;
પતિ પ્રીય થા સહુ તજ દેશેખી, થા પતિને હિતકારી. સતી. ૬
- *પતિ કાર્યે મંત્રી મન લાવી, કર સેવા દાસી રૂપ લાવી;
ભોજનમાં દે માતૃ ભૂલાવી, શયને રંભા સારી. સતી. ૭
- પતિ ધર્માનુકુળ તું કરજે, ક્ષમા તણે શુભ ગુણ ઉર ધરજે;
સતીના ષડગુણ નવ વીસરજે. થાજે આનંદ કારી. સતી. ૮

*કાર્યેષુ મંત્રી કરણેષુ દાસી મોજ્યેષુ માતા શયનેષુ રંભા ।

ધર્માનુકૂળા ક્ષમયા ધરિત્રી માર્યા ન ષાઙ્ગુણ્યવતીહ દુર્લભા ॥

ૐ નમસ્તે સહુને કરજે, સદ્વિદ્યા બાળક ઉર ભરજે;
 વડીલની આજ્ઞા શીર ધરજે, થા સહુને સુખકારી. સતી. ૯
 મનુષ્ય જન્મે આ ભવ આવી, ધર્મ કર્મની શુદ્ધિ લાવી;
 રતીલાલ છે સ્વર્ગની આવી, લે શીક્ષા ધરનારી. સતી. ૧૦

૨૩

વર્તમાન ક્ષત્રીયો.

(રાગ—વારી જાઉં રે સાંવરીયા તોપેં વારણાં રે.)

પ્રથમ અક્ષદમાં લખનારની બહિર્લાપિકા છે.

રહી છે હિંદ દશા શી પુરી, હું કહું છું સાનમાં રે,
 તે લ્યો ધ્યાનમાં રે. ટેક.

તીવ્ર બુદ્ધિનું તેજ ગયું છે, હામ દામનું નામ રહ્યું છે;
 લાગણી વિણ શું મનમાં રહ્યા, ગુમાનમાં રે,
 તે લ્યો ધ્યાનમાં રે. રહી છે. ૧

લઈ પ્રતિજ્ઞા પુરી કરતા, ક્ષત્રિ હિન્દ તણાં દુઃખ હરતા;
 મૂળ હતા પણ હાલ સુતા, શ્મશાનમાં રે,
 તે લ્યો ધ્યાનમાં રે. રહી છે. ૨

લળક ચળક તલવારો થાતી, દેખી અરિદળ કમ્પે છાતી;
 જીત વીના તે બેઠી લાજે, મ્યાનમાં રે,
 તે લ્યો ધ્યાનમાં રે. રહી છે. ૩

ભાવે હોંકારેથી ઉઠી, સબળ શત્રુદળ નાંખે કુટી;
 ધયળ સમા બની બેઠા ક્ષત્રિ, સ્થાનમાં રે,
 તે લ્યો ધ્યાનમાં રે. રહી છે. ૪

ઠકરાઈ ઠાલી ઠણકાની, પ્રીતે પ્રીત કરે ગુણીકાની;
 કરી સુરાદિક પાન રહે; ગુલ્તાનમાં રે,
 તે લ્યો ધ્યાનમાં રે. રહી છે. ૫

રતીલાલ કહે હિન્દને કાળે, આજ ક્ષત્રિનું દિલ નવ દાઝે;
તે ક્ષત્રીને “ખત્રિ” કહો સહુ, હામમાં રે,
તે દ્યો ધ્યાનમાં રે. રહી છે. ૬.

સ્વતંત્રતા.

(રાગ—મન માઈ માને નહિ.)

મન છુટું રમન્ટુ, રાખે રસીલી, સુખો દેનારી સ્વતંત્રતા,
મન બાંધ્યું બળન્ટુ, રાખે ડસીલી, દુઃખો દેનારી પરતંત્રતા. મન. ટેક

પરતંત્રતાના મહેલ માંહી, પલંગ પર પોલ્યા થકી,
સ્વાતંત્રતાથી ગોદડી, બીછાવવી ખેત્તર નકી;
પરતંત્ર રહીને મિષ્ટ મેવા, કરવું પ્રાશન મુખ થકી,
સ્વાતંત્રતાથી બાજરીની, રાખડી ખેત્તર નકી. મન. ૧

મનને નહીં જ્યાં સુખ ત્યાં, તનના સુખોનું શું નકી ?
તન સુખ મળે પરતંત્રતાએ, ત્યાગવું ખેત્તર નકી;
દિનતા થકી જઈ અવર આશ્રે, ગળચવું આ સુખ થકી,
સ્વતંત્ર રહી ભુખે ભલે, મરવું પડે ખેત્તર નકી. મન. ૨

તૃષ્ણ ખાય પણ મહા શખ્દ કરતો, હસ્તિ વન કુદે અતિ,
દરબારમાં ઘૂત છે મળે, પણ ત્યાગશે ખેત્તર નકી;
દૃષ્ટાંત પંખીનાં જૂવો, કેવાં ઉડે આનંદથી ?
કૃષ્ણ ખાય પણ પરતંત્રથી, રહે દૂર એ ખેત્તર નકી. મન. ૩

શાણી રમણી રસીલી, છે પ્રેમઘેલી, આનંદી એવી સ્વતંત્રતા,
રતીલાલે દીઘેલી, શિક્ષા અમૂલી, ખ્યારી કરો ન પરતંત્રતા. મન. ૪

પંચીકરણ સાર.

પંચ મહાભૂતોનું પ્રથમકરણ.

(રાગ-નાથ કેસે ગેજકો બંધ છુડાયો?)

જીવો દેહ સાથે સંબંધ શુ તમારો, વઢો વગર વિચાર્યો શું મારો;
જીવો. ટેક.

પંચ મહા ભુત પ્રથમ આકાશનો, તેનાથી શબ્દજ ધારો;
શબ્દથી કામને, ક્રોધ, શોક, વળી, મોહને, મદતો થનારો.

જીવો. ૧

બીજો છે વાયુનો સ્પર્શ મહા ભુત, હલન, ચલન, કરનારો;
મેસવું, ઉઠવું, હરવું, ફરવું, કામ કીડામાં ધાનારો.

જીવો. ૨

ત્રીજો તેજનું રૂપ થયું વળી, ચક્ષુ થકી એ જોનારો;
શ્રુધા, તૃષા, વળી આલસ્ય, નિંદ્રા, આદિ ઉત્પન્ન કરનારો.

જીવો. ૩

ચતુર્થ જળ વિષય છે જીવ્યાયે, રસ લાગ્યો અતિ ખ્યારો;
શુક્ર, શોણીત, ને લાળ, પસીનો, આદિ ઉરે ભરનારો.

જીવો. ૪

પંચમ પૃથ્વી તણો ગંધ ભૂત, એ વાસેન્દ્રિમાં વસનારો;
હાડકાં, માંસ, ત્વચા, નાડી, રોમનું, છે લાન એ કરનારો.

જીવો. ૫

એ આદિ અનેક પ્રમાણુ વઢે છે, વિદ્વાન ને શાસ્ત્રકારો;
કોષ રૂપી પીંડ બાળક યુવા, ને વૃદ્ધાવસ્થા ગૃહનારો.

જીવો. ૬

દુર્બળ, મસ્ત, ને સુખ, દુઃખ, આદિને, આધીન એ રહેનારો;
આત્મા નીરંતર નાનો ન મોટો ને, અચળ નિયમ ધરનારો.

જીવો. ૭

અજર અગોચર છે વળી નિત્યે, અમર નહીં મરનારો;
દેહ છે કાચના કુપ જેવો વળી, નિશ્ચય નાશથ નારો.

જીવો. ૮

આ થકી સાળીત અધીક કરું શું, કે, ભાઈ! ન છે દેહ તારો;
પંચ મહા ભૂતો લેશે હુંટીં ત્યારે, સમશાને સળગી જનારો.

જીવો. ૯

પીંડ શું કાંઈ કરી શકશે જીવો, એ ગંદકી કરનારો;
રતીલાલ જ્ઞાન યોગે કરી આત્મા તો. મોક્ષને ધામે જનારો.

જીવો. ૧૦

૨૬

કુદરત કૃતિ વિચારતાં સાનંદાશ્ચર્ય.

(રાગ-હરીગીત.)

આશ્ચર્ય શું! આશ્ચર્ય આ, અંતઃકરણમાં થાય છે!
કુદરત કૃતિનાં કાર્યથી, મન મોહમાં લોભાય છે.
આશ્ચર્યકારક કાર્યમાં વિચારવા શું ધરું મતિ?
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૧

નજરે નીહાળું કાર્ય કુદરતનાં સહુ સંસારમાં,
પામું ન પાર વિચારતાં હું પડ્યો છું ગીરફતારમાં;
હે ઇશ! તું જગદીશ દે વિચારની શક્તિ મતિ,
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૨

પરમાણુ ને પરમાણુમાં તેં યોગ્ય રીતે મેળવી,
પરમાણું સાથે કેવી રીતે પ્રકૃતિને ભેળવી?
પરમાણું ને પ્રકૃતિથી શું કીધ તેં સૃષ્ટિ કૃતિ?
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૩

છે ભૂમિ એકજ લાગમાં, ને જળ ભયું ત્રિલાગમાં,
તુજ કેવી એ શક્તિ થકી, રાખી રહ્યો મર્યાદમાં ?
એ શક્તિનો શું પાર શોધું ? હે પ્રભુ હારે મતિ !
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૪

અદૃશ્ય છે તું ઇશ તો, જગદૃશ્ય શી રીતે સજ્યું ?
કરવા વિચાર મુનિવરે, અભિમાન અંતરથી તજ્યું;
ઋષિ મુનિયો નેતિ વદે તો, અન્યની છે શી ગતિ ?
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૫

છે સૂર્ય ચંદ્રાદિ ગૃહો વળી, તેજ તારાનું અતિ,
નભ મંડળે પણ તુજ કૃતિની, આકૃતિ સહુ દીસતી;
દીસે છતાં પણ કલ્પનામાં, વાત એ નવ આવતી,
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૬

છો જગત પીતા એક પણ, પરિવારનો નવ પાર છે,
સંસારમાં પરિવારનાં, અવતાર અપરંપાર છે;
ગણ્યતાં ન આવે પાર, પણ વિચારથી હઠતી મતિ,
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૭

જ્યાં દેખું હું કુદરત કૃતિ, આશ્ચર્યમાં ત્યાં જાઉં છું,
મન વાણિ ને બુદ્ધિ થકી વીરામ તો હું થાઉં છું;
રતીલાલ કૃતિ તુજ પેખીને, આનંદથી ડોકે અતિ,
કદિ કુદરતી, કૃતિમાં મતિ, નથી વિચરતી, ગતિ તો રતિ. ૮

કર્મની વિચિત્રતાનો ઉદ્ગાર.

(રાગ-કંવાલી.)

કરમની શી ગતિ ન્યારી, વદુ શું મુખ ઉચ્ચારી ?
જગતમાં જોઈ રહું હારી, અંતરથી વાત વિચારી. ટેક.

- સુખી છે કપટ કરનારા, અપટ માંહે જે લેનારા;
 દુઃખી છે ધર્મી બીચારા, સદા સદ્ધર્મે રહેનારા. કરમની. ૧
- પતિ પંડિત પૂરો જ્યાં, મળે કુભાર્યા નારી ત્યાં;
 મળે સદ્ગુણી સ્ત્રીઓ જ્યાં, મળે છે મૂર્ખ પુરૂષ ત્યાં. કરમની. ૨
- પતિ ન્હાનો છે સ્ત્રી મોટી, પતિ બુઢો ને સ્ત્રી છોટી;
 સ્વભાવે ભિન્ન તે જોટી, કબોડી સહુથી એ મોટી. કરમની. ૩
- પૈસો ત્યાં પુત્રના તોટા, પુત્ર ત્યાં ખાવાના જોટા ?
 વૈભવના વારસના જોટા, જીવો કેવા ઉઠે જોટા. કરમની. ૪
- સંતતિ ભિક્ષુક ધરે ઝાઝી, રહી કેવી જીવો ઝાઝી ?
 નહિ જ્યાં જવારની કાંજી, બુખે રહે સર્વદા ગાંજી. કરમની. ૫
- પિતા માતા છે સુધારૂ, દીવા વાંસે છે અધારૂ;
 કરે છે કર્મ એ ખારૂ, કપુત્રો કેવાં એ વારૂ ? કરમની. ૬
- અધર્મી જો કદિ પિતા, બને છે પુત્ર સદ્વેત્તા;
 શુવેરે કેળને ફળતાં, દીઠાં દૃષ્ટાંત કહેવાતા. કરમની. ૭
- મધુરાં પુષ્પ તરૂં તેને, જંગલમાં વાસ છે એને;
 ન પુષ્પો છે કદિ જેને, ઉગાડ્યાં ગ્રામમાં તેને. કરમની. ૮
- જીવો ગુલાબ જીઈ જાઈ, વસ્તિ વિષુ જગ્યાની માંદા;
 દીઠાં છે વસ્તિ માંહે જ્યાંય, પીપળ, વડ, લર્યાં છે ત્યાંય. કરમની. ૯
- ઘણી જગ્યાએ એ જોવાય, દૃષ્ટાંતેથી હે જગરાય !
 કળા અકળીતથી સદાય, રતીલાલ મન મોહાય. કરમની. ૧૦

જગતનો પ્રવાહ અને કર્તવ્ય.

(રાગ-કંવાલી.)

અરે હું ક્યાં થકી આવ્યો, અને હું એકલો આવ્યો;
 ન કોઈ સંગીને લાવ્યો, છતાં શું સંગમાં આવ્યો.

- કથન સંગી તણું કરવા, મથું વાણી થકી વહવા;
છતાં ન પુરૂં થાયે તે, પ્રભુ ઘટમાળ તેવી એ ? ૨
- કહે છે પુત્ર મા બાપો, વહે છે ભત્રિને કાકો;
કહે મામો વળી ભાણી, કહે છે પૌત્ર તો નાનો. ૩
- કથે વીરા ખેની તો, કહું ખેની તું મારી છે;
ધણી માને મને નારી, કહું તે નારીને મારી. ૪
- કહે કો વૈરી ને મિત્રો, દીઠાં મેં એવાં કંઈ ચિત્રો;
ખરૂં જોતાં ન કો મારૂં, સહુ જગ જળતું ખારૂં. ૫
- મળ્યા નહાના મળ્યા મોટા, મળ્યા સાચા મળ્યા ખોટા;
મળ્યા શા હેતુથી તે તે, ખરૂં કહેતું નથી કોઈએ. ૬
- પછી મારૂં અને તારૂં, કયાંહાંથી આવ્યું એ વારૂં ?
નહિ એ શોધતાં કવુ, વીચારો શું મને ધારૂં ? ૭
- કરૂં આનો હું શું વીચાર, છેલ્લો એજ છે નીરધાર;
સ્વમાવત્ આ સંસાર, વિત્યે સ્વમ કંઈ ના સાર. ૮
- અરે જે જોયું તે જશે, ક્રના આ ખેલ સહુ થાશે;
પછીથી ખુબ પસ્તાશે, સુકર્મે અભય તું રહેશે. ૯
- ગયા તુજ ખેલાં જણ જે જે, જણાતા જો નથી તે તે;
વીચારી જો તું દિલ ધારી, ખુમારી મૂક તું તારી. ૧૦
- નથી ખુબી હમેશાંની, રહેવાની જીવાનીની;
જીવાની તો દિવાની છે, ખુવારીની નીશાની છે. ૧૧
- કળી જો કુલની ખોલી, ખીલી છે ત્યાં લગી લીલી;
પડયે કરમાઈને વીલી, થશે સહુ પાંખડી ઢીલી. ૧૨
- પ્રભુ ભજ માટ તે પ્રાણી, સમય સહુના સમો જાણી;
સુણી ઉપદેશની વાણી, સફળ કર જન્મ લે જાણી. ૧૩
- હમેશાં હાથ તે સાથે, ન છુટે કોઈ પણ વાતે;
કહે રતીલાલ તે માટે, પ્રભુ ભજશેજ તે ખાટે. ૧૪

સર્વને સરખા ગણો.

(રાગ-ધીરાના પદનાં ભજનનો.)

એ છે સતો સાચા રે, જે જન સહુને સરખા ગણે રે જી. ટેક.
જેમ થાવું હોય તેમ થાયે રે, સત્યવક્તા સાચું બણે રે જી.
એ છે. ૧

પ્રાણભૂ, લુહાણો, ભાટીયો, કોઈ સૈયદ, કે શેખ;
જ્ઞાન ચક્ષુએ જોઈ લ્યો ભાઈ, આત્મા સહુનો એક.
અંતર આંખે સુઝે રે, આત્મા સહુમાં સરખો વસે રે જી.
એ છે. ૨

જે રસ્તેથી આવ્યા આર્યો, ત્યાંથી મુસલમાન;
પારસીયો પણ ત્યાંથી આવ્યા, ત્યાંથીજ કીરીસ્તાન.
રસ્તા સહુના સરખા રે, માતા એકજ અંગે જણે રે જી.
એ છે. ૩

ધંધર સહુને સરખું આપે, જળ વાયુ ને તેજ;
પ્રત્યક્ષ પુરાવો પ્રભુજી આપે, જોઈ લ્યો હૃદયે એજ.
અજ્ઞાનીને મન જુદા રે, જ્ઞાની કોને જુદા ગણે રે જી.
એ છે. ૪

વટાળ શબ્દનો અર્થ ન જાણે, ને કહે અભડાણા ભાઈ;
કર્મ અકર્મ કદિ નવ જુવે, પણ મોઢેથીજ બડાઈ.
પણ ભેદ એનો છે ઉંડો રે, કર્મે થાયે ઉંચા, નીચા, રે જી.
એ છે. ૫

બાપીકો માર્ગ કેમ કરી છુટે? સહુ જન મુખથી ગાય;
પણ ખરો બાપીકો અર્થ ન સમજે, અનધડતે અથડાય.
માટે સહુ મિત્રો મહારા રે, વૈદિક જ્ઞાને જ્ઞાંતી હણો રે જી.
એ છે. ૬

ગુરુજીએ શીખવાડીયું, સહુથી પ્રથમજ એક;
 બગડે બેચે સર્વ બગાડયું, બેના બન્યા અનેક.
 માટે સહુ એક બનીને રે, શાન્તિ સ્થાપો સઘળે સ્થળે રે જી.
 એ છે. ૭

અસંખ્ય તારા ભલે ચળકતા, શું આપે ઉજાસ ?
 ચંદ્ર ચળકતો એક ભલે છે, કરે અધકારજ નાશ.
 ચંદ્ર સમા સહુ થઈને રે, કરો જ્ઞાને એકજ મતિ રે જી.
 એ છે. ૮

ભરત ખંડમાં મનુષ્ય સંખ્યા, બત્રીશ કોડ મનાય;
 એથી અધિકાં દેવ જીવોને, તેત્રીશ કોડ ગણાય.
 છતાં પણ દુઃખમાં જીરે રે, દેવી ભારત ભૂમિ ઘણી રે જી.
 એ છે. ૯

કડવું ઓસડ રોગને કાપે, અજ્ઞાનને કાપે જ્ઞાન;
 રતીલાલ કહે વિનય કરીને, તું સાચા શબ્દોને માન.
 હોયે બે સુખની આશા રે, વૈદિક જ્ઞાને વિજય કરો રે જી.
 એ છે. ૧૦

અક્કલ વીણુ નક્કલ.

(રાગ-મોહી રહ્યો છું મંદ હાસ્યમાં.)

અક્કલ વીણુ નક્કલ તો કરાય છે, રે હાય ! આજ
 અક્કલ વીણુ નક્કલ તો કરાય છે. ટેક.

અક્કલ વીણુ નક્કલ કરે, આજ સહુ વીદેશની,
 રીતભાત ધર્મ કર્મ, સહુ તજી સ્વદેની;
 દુઃખ તણે કુંગરે ચડાય છે રે, હાય ! આજ અક્કલ વીણુ. ૧

- આજ તો સ્વરાજ કાજ સહુ મુખે વદાય છે,
ભાષણો ભણી ઘણી સભાઓ તો ભરાય છે;
વીદેશ તણી વસ્તુ કયાં તળાય છે? રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૨
- ખોલવાનું ચાલવાનું ભણવાનું વીદેશનું;
સ્વદેશી શરીર ઢાંકવાનું વસ્ત્ર છે વીદેશનું;
સહુ જગ્યે વીદેશી સહુ કળાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૩
- ચિત્તથી ચીરટ સીગરેટ અતિ ચા'ય છે,
ગોટ ગોટ ધુમાડાઓ મુખથી કઢાય છે;
હાય! એથી લક્ષ્મી સહુ લુ'ટાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૪
- ખિસ્કીટો ને ચાહ તણા નાસ્તા લેવાય છે,
સોડા લેમન ના મળે તો જીવ અકળાય છે;
હોજરી ખરાબ તો કરાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૫
- દુધ તણ દારૂ અતિ પ્રેમથી પીવાય છે,
ખની ચકચૂર ને અધર્મ તો કરાય છે;
સ્વરાજ સુખ દૂર દૂર જાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૬
- ચિત્ત બુદ્ધિથી જણાય છે જેહ હિતકારી,
તે ભલે ગૃહાય હોય નિત્ય લાભકારી;
સર્વ જો ગૃહાય દુઃખ થાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૭
- માત્ર મુખ થકી ખોલવાથી કાંઈ ના વળે,
કર્તવ્ય ને કર્મ સત્ય થાય તોજ તે ફળે;
સ્વરાજ પ્રાપ્તિ સહજમાં કરાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૮
- અરસ પરસ મળીને નમસ્તે ના ભણાય છે,
વળી વન્દેમાતરમ્ મુખે ના વદાય છે;
પરંતુ “ગુડમોર્નીંગ” ગવાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૯
- મુખથી મહાત્મા ગાંધી નામને વખાણે,
ગાંધીજીનું સત્ય કથન ઉર ના પ્રમાણે;
તો મુખે સ્વરાજ શું પમાય છે? રે હાય! આજ અકલ વીણુ. ૧૦

માટે ખંધુ સુણી મુજ વાણી ઉરમાં ધરો,
વીદેશની વિકારી નકલ દૂર દૂર જો કરો;
સ્વરાજ સિદ્ધ રતીલાલ થાય છે રે હા.!!
અકલ રાખીને જો નકલને તબાય છે રે હાય! આજ અકલ વીણ. ૧૧

સ્વદેશાભિમાનીની ભારતસેવા.

(રાગ-વારી જાઉં રે સાવરીયાં તોપેં વારણાં રે.)

ભાઈયો ! ભરતભૂમિની સેવા સાચી આદરો રે. (ટેક.)

ઉદય થયા એ માતૃ ઉદરથી, અન્ન જળ સહુ મળીયું તેનાથી;
અંત સમય પણુ છે આશ્રય, એનો ખરો રે. ભાઈયો ! ૧

અતિ ઉપકારો છે ભારતના, તન મન ધન દો સાચા મનના;
લુણુ હરામી મટવા ફર્જ, અદા કરો રે. ભાઈયો ! ૨

અઢળક ધન મળીયું જેનાથી, વાહન વૈભવ છે તેનાથી;
એ સહુ માતૃભૂમિને માટે, વાવરો રે. ભાઈયો ! ૩

ભારત સેવાનાં સત્કાર્યો, આદરવાને સર્વે આર્યો;
દેશોદય કરવા સહુ લેખ, લલો ધરો રે. ભાઈયો ! ૪

કફની ધરો ભારતની કાળે, લલુત લુંસી ભારત ગુણુ ગાળે;
સ્વધર્મ કર્મ તણી લિક્ષા, ઝોળી ધરો રે. ભાઈયો ! ૫

અત્યાચારે આગ લગાવો, સત્યાચારે દેશ દિપાવો;
સત્યાગ્રહથી સાચે પંથે, સંચરો રે. ભાઈયો ! ૬

નામ સપૂતનું સિદ્ધ કરી દો, વન્દેમાતર મુખ લણી દો;
રતીલાલ સત્યે નાંખીય થઈ સહુ ફરો રે. ભાઈયો ! ૭

ભારત સેવાનું રાષ્ટ્રી ગીત.

(રાજ-માતા મહીની મહુકા મારી મેલને રે.)

રે વન્દે માતરમ્ સહુ મુખે ભણો રે, દુરાચારો ને સઘ સર્વે હણો રે.	વન્દે. ૧
અમે ઉંચા તે નીચા એ ના ગણો રે, પ્રભુ પીતાનાં બાળ બન્ધુ ગણો રે.	વન્દે. ૨
સર્વ સાથે સંપીને માતૃભૂમિની રે, કરો સેવા જરૂર લાગે કામની રે.	વન્દે. ૩
દ્રવ્ય દારૂથી અનહદ જાય છે રે, બળ બુદ્ધિ અને લક્ષ્મી સહુ હુંટાય છે રે.	વન્દે. ૪
ઉપદેશો આપીને સુધારણે રે. ભ્રાત વ્યસની તમારા ઉદ્ધારણે રે.	વન્દે. ૫
શુદ્ધ સાચું સ્વદેશી વૃત્ત ધારણે રે, માલ વેગણો વીદેશનો વીહારણે રે.	વન્દે. ૬
ખરીદ વિદેશી માલ તણી બે ટળે રે. દેશ બંધુને ઉત્તેજન મળે રે.	વન્દે. ૭
બનો સ્વયં સેવક માત કારણે રે, ગીત રાષ્ટ્ર તણાં ગાઓ સહુ બારણે રે.	વન્દે. ૮
સત્ય કાજ પડે દુઃખ તણો ડુંગરો રે, તોય ત્યાગી બીક પાય પહેલો ધરો રે.	વન્દે. ૯
વચન ભંગ કદી બંધુ તમે ના થજો રે, વહી સત્ય હરિશ્ચંદ્ર વીસરાવજો રે.	વન્દે. ૧૦
નિંદા રાવણના કર્મ સંહારણે રે, ઉરે ન્યાય નીતિ રામ તણી ધારણે રે.	વન્દે. ૧૧
કર્મ યોગ તે ગીતાનો ઉર ધારણે રે, શુભ કર્મ કરી અન્યને કરાવજો રે.	વન્દે. ૧૨

ધર્મ કર્મ દેશ સેવા હોય શીખવીરે,
 નીત્ય સત્યાર્થ પ્રકાશ પોથી વાંચવીરે. વન્દે. ૧૩
 ધન્ય સ્વર્ગવાસી સ્વામી દયાનન્દને રે,
 પુનરોદ્ધાર કરે શુદ્ધ આર્ય ધર્મને રે. વન્દે. ૧૪
 સ્વર્ગવાસી જીવો દાદાભાઈ પારસી રે,
 જેણે આપી છે સ્વરાજ તણી આરસીરે. વન્દે. ૧૫
 કર્મ યોગી તે તિલક અને ગોખલે રે,
 ખરું દાખવી ગયા છે એ ખરે દીલે રે. વન્દે. ૧૬
 લાલા લજપતરાય પંઝાબના રે,
 સત્ય શીખ સમજાવી રહ્યા સાનમાં રે. વન્દે. ૧૭
 કર્મ વીર ગાંધી વેણુ કાને સુણો રે,
 પાપી પુતળાની બળ સર્વે હણો રે. વન્દે. ૧૮
 ભૂમિ કાજ આ શરીર સોંધાં કરો રે,
 ભલે આપી બળીદાન ધર્મને ધરો રે. વન્દે. ૧૯
 કરીને પ્રતિજ્ઞા બ્રાત્ર ભાવી બનો રે,
 રતીલાલ સહુ મુખે નમસ્તે ભણો રે. વન્દે. ૨૦

૩૩

સર્વે નૂતન વર્ષ મુખારક.

(રાગ-હરિગીત છંદ.)

પ્રથમ અક્ષરમાં લખનારની બહિર્લેખિકા છે,
 રહેશે નુતન આ વર્ષમાં સુખ સંપત્તિથી સર્વદા;
 તીમીર તમ ટળશે સહુ મળશે શુભાનંદો સદા;
 લાગે ઉદય વરસો વરસ પ્રત્યેક નૂતન સાલથી,
 લક્ષ્મી ગૃહી કરમાળને આરોપશે એ બહાલથી.
 મૂકે અમી તમ ઉપરે આશીષ એ નિત્યે મળો,
 લક્ષે લઈ જગતાત દિનાનાથ દેશે સુખ ફળો;

જીવન બનો પરમાર્થી તમ નીજ દેશના ઉદ્ધારમાં,
ભાગે સહુ તમ અડચણો ભાગો મદદ કીરતારમાં. ૨

ધન્યજી કળે તમ સતત શુભ કાર્યો કરો એ વાસના,
ઠરશે અને મળશે બહુ અણુધારી મદદો પાસમાં;
કહું ખાર માસે નુતન વર્ષે કેટલુંક ફરી ફરી,
રતીલાલ સર્વે નૂતન વર્ષે આપે આનંદ શ્રી હરિ. ૩

અરે ! એ બ્રહ્મચારીયો ક્યાં ગયા ?

(રાગ-વીમળા નવ કરશે ઉચાટ કે બહેલા આવશું રે.)

અરે એ બ્રહ્મચારી વ્રત ધારી આજે ક્યાં ગયા રે? ટેક.
રામચંદ્ર લક્ષ્મણ રણધીરા, બળ બુદ્ધિ પ્રાક્રમી એ વીરા;
હીરા એ માતા કુખ દીપાવી, ગયા રે. અરે એ. ૧

આજે બાળક વયમાં લગ્નો, જાણો બાળ હુતાશન યજ્ઞો;
વીર્ય હીણા દુઃખ દહે જાયે, જો વહ્યા રે. અરે એ. ૨

ભીમ અને અર્જુન ભડક વીરો, ભીષ્મ પિતા જેવા રણ ધીરો;
કૃષ્ણ અને બળદેવ પુરા શુરા, થયા રે. અરે એ. ૩

આજે દેહે દુર્બળ બાળો, રોગી લોગી ઘર ઘર ભાળો;
અદ્ય શરીરે અદ્યાયુષી, એ થયા રે. અરે એ. ૪

પ્રતાપ ને પ્રથિરાજ પ્રતાપી, શૌર્ય છાપ શી જગમાં છાપી?
ધીર વીર શીવાજી યોદ્ધા, થઈ ગયા રે. અરે એ. ૫

આજ નમાલા અને બાયલા, લજવી ભારત માત રહેલા;
બ્રહ્મચર્યના તેજ વીણા, હીણા થયા રે. અરે એ. ૬

પુરાતનની રીત વિસારી, ફરી કરી તે પુનરોદ્ધારી;
ધન્ય દયાનંદ સ્વામીજી મારા થયા રે. અરે એ. ૭

સિંહ નાદ ગર્જાવી જોણે, ગુરૂકૃપા સ્થાપ્યાં પાછાં જોણે;
 નષ્ટ થયેલાં બીજ ફરી બોધ ગયા રે. અરે એ. ૮
 ભારતનું દુઃખ ધારી હૈયે, ઉપદેશ્યા તે શીખજ લઇએ.
 રતીલાલ એ ગૌરવ સમજાવી ગયા રે. અરે એ. ૯

૩૫

આરતી.

(રાગ-આરતીનો.)

પ્રથમ અક્ષરમાં લખનારની બહિર્લેખિકા છે.

જય દેવ જય દેવ, જય જય જગસ્વામી. (૨)
 યથામતિ વિનતિને (૨) સ્વીકારશેા સ્વામી. જય દેવ. ૧
 પ્રભુ છો પૂર્ણ કૃપાળુ; પૂર્ણ કૃપા કરશેા (૨)
 ભુમિ ભારતનાં સંકટ (૨) સર્વે સંહારશેા. જય દેવ. ૨
 ભાવ ધરી લગવાન, શુભ સન્મતિ આપો (૨)
 રહીયે સંપી સહુ જન (૨) ટાળી સકલ કલેશેા. જય દેવ. ૩
 તમ વિષુ નથી કો નાથ, સહાય સદા કરવા (૨)
 ઉર અમારે હિમ્મત (૨) ઘો હરકત હરવા. જય દેવ. ૪
 ધારી હૃદયમાં ભાવ, સહુ ભારતવાસી (૨)
 રહી સંપે સહુ કરીયે (૨) સેવા સુખરાશી. જય દેવ. ૫
 કંઠેણા કર કીરતાર, ધર્મ સદા ધરીયે (૨)
 રક્ષા ભારત કરવા (૨) વિધિ સહુ આદરીયે. જય દેવ. ૬
 ઐ નમસ્તે નાદ છે, રતીલાલ તણો (૨)
 વન્દેમાતરમ્ મુખે (૨) ભારતપુત્ર લણો. જય દેવ. ૭
 શ્વરાર્પણમસ્તુ ઐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ इत्याम्.

સમાપ્ત.

જવર નાશક અને રક્ત શોધક શુદ્ધ વનસ્પતિનો કાઢો.

આ પ્રવાહી કાઢાનો મુખ્ય ગુણ તાવ ઉતારવાનો, અટકાવવાનો છે, અને ગમે તે પ્રકારે દુષિત થયેલા લોહીને સાફ કરી તેને અંગે ઉત્પન્ન થતાં દરદોનો એકદમ અટકાવ કરવાનો છે કે, જેથી નીચે લખેલાં દરદો ઉપર ખાસ તેની તાત્કાલીક અસર થાય છે.

ગમે તેવા સખત બંધકોષને મટાડી દસ્ત લાવી પીત્તનો શ્રાવ કરે છે. અને તેથી દુઝતા કે બાઢીના અર્પ (હરસ) મસાની અસહ્ય વેદનાને શાંત કરે છે. મગજ ઉપર ચડી ગયેલી ગરમીને શાંત કરે છે. તેમજ ઉપદંશ (ગર્ભી) નાં દુષ્ટ દરદોથી ઉત્પન્ન થતાં દરદો જેવાં કે સાંધા ઝલાવા, વિસ્ફોટક, શરિરે અસહ્ય ચળ આવવી વિગેરે, ભયંકર દરદોને પણ તરતજ પોતાના કાબુમાં લ્યે છે.

આ કાઢો એટલો બધો નિર્ભય છે કે તરતનાં જન્મેલાં બચ્ચાંઓને પણ મળશુદ્ધિ ન થઈ હોય તો તેને પણ બે આની ભાર આપવાથી તરત મળશુદ્ધિ થઈ જઈ આરોગ્ય બને છે,

લેવાનું પ્રમાણ સવાર સાંજ મોટા માણસે હલકા ભારી કોઠા પ્રમાણે દર વખતે એક ઔસથી દોઢ ઔસ લેવો. પરંતુની ખાસ જરૂર નથી. દરદ મુજબ પ્રકૃતિથી વિરૂદ્ધ ચીજની ખાસ કરી પાળે તો વિશેષ ફાયદો થાય.

કીંમત દોઢ રતલની બાટલી એકનો રૂપિયો સવા,

વૈદ્ય રતીલાલ મૂળજીભાઈ આર્ય.

ઠંકાણું ફરગ્યુસન રોડ, ખટારા (પ્લેનેટ) મીલ સામે,

લોઅર પરેલ,

મંમદ

ज्वर नाशक, और रक्त शोधक शुद्ध वनस्पतिका काढा.

यह प्रवाही काढाका मुख्य गुण तापको उतारनेका अटकानेका हैं. और कीसीबी प्रकारसें दुषीत हुवा खुनको साफ करके खराब हुवा खुनके सबबसें उत्पन्न होता हुवा दर्दको एकदम रोक देता हैं के जीसके लीये नीचे लीखा हुवा दर्दोंकी उपर तात्काळीक असर होती हैं.

कीतनाही सरुत बंदकोशको दूर करके दस्त लाकर पीत्तका स्वाव करता हैं इसके लीये खूनी, अगर बादीकां (अर्ष) बवासिरका मसाकी असह्य दर्दको शान्त करता हैं. डीमाककी उपर चढ़ गई हुई गर्मीको शान्त करता हैं. और उपदंश (गर्मी) का दुष्ट दर्दोंसे उत्पन्न होनेवाला दर्दों जैसे सांधाको पकडना विष्फोटक, शरीरकी उपर असह्य स्वाज आना वगैरे भयंकर दर्दोंकोभी एकदम जलदीसें काबुमें लेता हैं.

यह काढा इतना निर्भय हैं की तुरतका जन्मा हुवा बच्चाको मलशुद्धि न होती हुवे तो उसको भी दो अनी भर देनेसें तुरतेही मलशुद्धि होकर आरोग्य बनते हैं.

लेनेका प्रमाण सुबेर और शामको हलका या भारी पेटके नीय-मानुसार एकसे देढ़ औंस तक बडे आदमीको देना. खास परहेजकी जरूर नहीं हैं, लेकीन दर्दों और प्रकृतीसें वीरुद्ध चीजोंका ब्याग करनेसें विशेष लाभदायक होताहैं.

कीमत देढ़ रतलकी बाटलीका १ का रुपैया सवा.

वैद्य-रतीलाल मुलजीभाई आर्य.

पत्ता:-फरग्युसन रोड खटारा (प्लेनेट) मीलकी
सामने लोअर परेल, बम्बई.

આ પુસ્તકના લેખક અને પ્રકાશક

વૈદ્ય રતીલાલ મૂળજીભાઈ આર્ય.

સુકી વનસ્પતી વેચનાર, જેરી ચીબોના લાઇસન્સદાર,
તથા સ્ત્રી, પુરૂષ, અને બાળકોનાં દરેક દરદોને
તપાસી યથાયોગ્ય કાળજી પૂર્વક
ચિકિત્સા કરનાર, તેમજ
યથાઘટિત સલાહ
આપનાર.

ઠેકાણું ફરગ્યુસન રોડ, ખટારા (પ્લેનેટ) મીલ સામે,
વનસ્પતિની દવાની દુકાન, લોઅર પરેલ,
મુંબઈ.

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું:-

મુંબઈ આર્ય સમાજ મંદિર.

ગીરગામ જૅક રોડ.

મુંબઈ.

સૂચના.

આ પુસ્તક અન-રજીસ્ટર્ડ હોવાથી આ પુસ્તક આપું
અગર તેનો અમુક ભાગ છાપવા, છપાવવા, પ્રચાર
કરવા, કરાવવા, સર્વ સજ્જનોને છુટ છે.

